

Almázia

Kultúrna príloha

Banská Štiavnica
Mesto kultúry 2019

13. december 2018
číslo 14.

samostatne
nepredajné

Ako sa pletli svetre...

Rozhovor s Lýdiou Ladzian-skou, bývalou návrhárkou Plety

Na úvod skúste našim čitateľom priblížiť štruktúru výroby v podniku Pleta a Vaše miesto v ňom?

Pracovala som na oddelení technickej prípravy výroby (TPV), ktoré pripravovalo všetky podklady od vytvorenia modelu výrobku, cez technológiu a normy, až po cenové kalkulácie. Tieto podklady následne slúžili pre výrobu a odbyt výrobkov. Modeláreň bola súčasťou TPV, ktorej úlohou bolo vytvorenie vzoriek výrobkov pre danú kolekciu.

Vzorovanie začínalo vyhotovením vzorovacieho plánu, ktorý mal zhruba pokryť prácu strojov a ľudí vo výrobe. Každá z návrhárk (vo vrcholnom období nás bolo desať) dostala svoje zadelenie. Podľa neho vytvárala jednotlivé návrhy modelov. Návrh konzultovala s dizinatórom, ktorý bol určený pre vzorovanie na určitom type pletacieho stroja. V Plete boli stroje rôzneho typu – niektoré dávali väčšie množstvo variácií a vzorov, iné menšie. V poslednom období sme tvorili aj na špičkových elektronických strojoch. Návrhárkinou úlohou bolo z daných možností vytvoriť nový vzor, ktorý by svojim vzhladom dokázal zaujať výberové komisie obchodu (z celej ČSR) a zároveň spĺňať technické a ekonomické požiadavky výroby.

Po zhotovení a úprave strihu viedla ďalšia cesta strihu a úpletu zhotoveného na pletárni do šicej dielne. Tu sa strihal, šil a riešil podľa potreby. Ušitý prototyp po-

súvala návrhárka na ďalšie spracovanie technologom, spolu so sprievodným listom a vypracovaním farebných kombinácií z príslušného materiálu.

Pre akých odberateľov boli výrobky Plety určené a akým spôsobom ste ich prezentovali?

Modeláreň vyhotovovala dvakrát do roka (v zime a v lete) kolekciu pre tuzemský trh, pre NŠ (nesocialistické štáty) a pre Sovietsky zväz. Okrem základných kolekcií sa pre odberateľov, najmä zo západných krajín, robili rôzne dovozovania a úpravy podľa ich požiadaviek.

Do pracovnej náplne návrhárk a modelárne patrila príprava módnych prehliadok, ktoré sa konali na celoštátnych výstavách. Pletárske módne prehliadky bývali kultúrnym spštením rôznych podujatí v Štiavnic, Partizánskom, Bratislave a inde. Zúčastňovali sme sa tiež na súťažiach pri výstavných veľtrhoch v Brne, Liberci alebo Trenčíne. Čo sa týka ich hodnotenia, obstáli sme vždy čestne, niekedy aj vynikajúco.

Aké boli Vaše začiatky v Plete?

Do Plety som nastúpila v roku 1964. Vzhľadom na to, že som na bratislavskej ŠUPke absolvovala odbor Propagačné výtvarníctvo – grafika, musela som sa na povolanie návrhárky zaučiť, pretože to bola pre mňa úplne iná problematika. Počas jedného roka som prešla viacerými oddeleniami modelárne, aby som sa s prácou

foto: Módna fotografia Plety, zdroj: Archív SBM

zoznámila. Neskôr som si doplnila vzdelanie štvorsemesťovým štúdiom pre návrhárky pri textilnej škole v Brne.

Kde ste nachádzali inšpiráciu k tvorbe?

Niekoľkokrát ročne sme absolvovali semináre na pražskom ÚBOKu (Ústav bytovej a odevnej kultúry), ktorý poskytoval vzdelávanie pre tvorivých pracovníkov. Jeho zamestnanci mohli vtedy cestovať na západ a svoje skúsenosti prinášali do republiky. Neskôr sme sa inšpirovali aj zahraničnými časopismi a občas sa aj nám podarilo vycestovať do zahraničia. Bola to pre našu tvorbu povzbudzujúca injekcia. Otvárali sa nám širšie obzory.

Vnímali ste Pletu v čase, keď ste tam pracovali, ako úspešný podnik?

Určite som vtedy neuvažovala na tým, či sme úspešní alebo neúspešní. Bol to beh na dlhú trať a človek sa snažil odvieť čo najlepší výkon. Myslím, že to tak bolo aj u iných. Určitým ukazovateľom boli odozvy ľudí na naše výrobky. Veď vtedy každá žena chcela komplet alebo šaty z Plety. A veľmi povzbudzujúce boli aj dobré výsledky v súťažiach, ktoré človeku potvrdili, že sa uberá dobrým smerom. Známi sme boli na celom Slovensku i v Čechách. Tvorili sme modely pre rôzne osobnosti – športovcov, umelcov. Ja som napríklad robila kolekciu pre speváčku Marcelu Laiferovú na jej turné po Sovietskom zväze a iné.

Ako hodnotíte Pletu dnes, s odstupom času?

S odstupom času si hlavne uvedomujem, aký úžasný kolos bola Pleta, ktorá mala asi tritisíc zamestnancov a niekoľko pobočných závodov. Patrili k nej závody v Nitre, Veľkom Krtíši, Šahách, neskôr aj v Žiari nad Hronom. Snímam klobúk najmä pred ľuďmi, ktorí celú problematiku podniku organizačne zvládali.

Pre mňa osobne bola Pleta druhým domovom. Svoj čas som delila medzi rodinu a prácu. Tú som si nosila aj domov, niekedy nové nápady vznikali aj pri varení obedu. V Plete som spoznala veľa skvelých, skromných a pracovitých ľudí. Veľa som sa od nich naučila. Spoluvytvárali môj život a ja som im za to vďačná.

Za rozhovor ďakuje Z. Paškayová

Rozprávkové lesy

Rozhovor so Soňou Bulbeck Lužinovou

V prílohe Almázia pokračujeme v mapovaní divadelného života Banskej Štiavnice rozhovorom so Soňou Bulbeck Lužinovou. V čase, kedy žila a pôsobila v Banskej Štiavnici, výrazným spôsobom ovplyvnila kultúrny život mesta. Mnohí si ešte pamätajú na kultúrne akcie, ktoré založila a organizovala – na divadelný cyklus Rozprávkové lesy, Nočné Staré zámky alebo divadelné tábory na Počúvadle. Momentálne žije spolu s manželom v Londýne. Do Londýna sa presťahovali z Kuvajtu, kde žijú od roku 2017. Predtým, od roku 2011, žili v Rijade v Saudskej Arábii. Tam Soňa Bulbeck začala blogovať (sonabulbeck.blog.sme.sk) a písať knihy. Dodnes jej na Slovensku vo vydavateľstve Marenčin vyšlo 8 kníh, jedna v Česku. Všetky spája spoločná tématika Blízkeho Východu.

Kedy a ako vznikla myšlienka Rozprávkových lesov, s kým ste spolupracovali a kde ste ich prezentovali?

Čestne sa priznám, že už si nemám pamäť, kedy presne bola premiéra divadelného predstavenia „Limonádový Jošo“, ktorým sa začala moja režisérka kariéra v Banskej Štiavnici. Určite to bolo tesne po Nežnej revolúcii. Ja som bola na materskej dovolenke s mladším synom Jakubom, ktorý sa narodil v roku 1989. V každom prípade si mimoriadne dobre spomínam na studené podkrovie Rubigallu, kde sme sa schádzali raz alebo dvakrát do týždňa, a kde Slavo Urbančok preludoval na starom rozladenom piáne. Scenár predstavenia napísal Tóno Pižurný a hlavné úlohy pripadli Ivanovi Vojtášovi a Jankovi Jakubíkovi, prezývanému „Tuki“. Išlo o akúsi paródiu na známú českú komédiu „Limonádový Joe“, zasadenú do obdobia tesne po revolúcii, kedy zrazu bolo mnoho vecí dovolených a mnoho ďalších vyplávalo na povrch. Bola

to mimoriadne udalosť a zároveň aj skúsenosť – aj pre divákov, dovtedy odchovaných na klasických ochotníckych predstaveniach pleťárskeho súboru. Druhé predstavenie bolo podobné a na javisko prinieslo nové divadelné osobnosti ako Zola Jakaba, Ludku Klimkovú, Beatu Dedokovú a Henricha Šišku. Realizácia tohto predstavenia mi okrem iného ukázala, aké nevyhnutné je byť flexibilný vo využívaní divadelného priestoru. V Štiavnici vtedy neexistovala žiadna divadelná sála s javiskom a priestory podkrovia Rubigallu boli naozaj veľmi provizórne. Keď sme s predstavením vycestovali na divadelnú prehliadku do Novej Bane s klasickou divadelnou sálou, boli sme tam úplne stratení. Možno niekde práve tam vo mne skrsla myšlienka divadelných predstavení „šitých na mieru“ práve istému divadelnému priestoru, a tak Rozprávkové lesy nedali na seba dlho čakať.

Prečo mali, podľa Vás, Rozprávkové lesy taký úspech?

Prvý Rozprávkový les sa uskutočnil v júni 1992 v parku kaštiela vo sv. Antone. Mám stále v živjej pamäti rozprávky, ktoré tam vtedy boli použité, a ktoré som pasovala na jednotlivé zákutia antolského parku. V mysli divákov určite rezonujú nezabudnuteľní „Kremienok a Chocholúšik“ v podaní Ivana Vojtáša a Viťa Lazara, ktorí sa dovtedy vôbec nepoznali a toto podujatie z nich spravilo priateľov na život a na smrť. A nielen ich. Putá, ktoré sa vytvorili medzi jednotlivými účastníkmi boli natoľko silné, že pretrvali desaťročia. Mix nových amatérskych divadelníkov a neskôr aj detí z Literárno – dramatického odboru ZUŠ (založila som ho v roku 1992) spolu so zapálenými ochotníkmi z bývalej Plety ako Jožko Číž, Biba Stanková a samozrejme, úžasne kreatívna Ivetka Petrikovičová, pod mojim vedením vyše pätnásť rokov prinášali v rôznych priestoroch radosť tisíckam detí a dospelým.

Čo podľa Vás motivovalo bežných ľudí, nehercov, aby sa zapojili do amatérského divadla?

Osobne si myslím, že túžba "zmeniť kožu" a byť na chvíľu niekým iným drieme v každom z nás. Od detstva sa dievčatá rady hrajú na princeznu a chlapci na rytierov. Rozprávkové lesy dali túto možnosť aj ľuďom, ktorí si netrúfali na profesionálnu hereckú kariéru, ale aspoň takýmto spôsobom, v nenáročnej roli si mohli splniť detský sen. A samozrejme, robili to pre potešenie detí – divákov, ktoré takýmto spôsobom zase dostali motiváciu urobiť v budúcnosti niečo podobné. Bol to proces, ktorý jednoducho fungoval.

Existovali nejaké prepojenia medzi Vašimi aktivitami a pletiariským divadelným súborom?

Keď som ja začínala, Pleta už v podstate neexistovala. Mala som len to šťastie, že som po nej zdedila nielen vynikajúco vybavenú „šatnicu“, plnú krásnych kostýmov, ale hlavne úžasných ľudí, z ktorých mi najviac pomáhali už spomínaní Jožko Číž, Biba Stanková a Ivetka Petrikovičová. Bola som mladá, naivná a v mnohých veciach neskúsená, a práve vďaka ich pomoci sa mi podarilo tradíciu Rozprávkových lesov nielen zachovať, ale aj rozvinúť až do takých rozmerov, že sme mali bežne vyše stovky účinkujúcich a dvetisíc divákov, ktorí chodili na predstavenia z celého Slovenska.

Ako dnes, s odstupom času, hodnotíte túto etapu svojho života?

Pre mňa bolo toto obdobie mimoriadne tvorivé a prínosné. Veľa som sa naučila, veľa som odovzdávala, a ľudia okolo mňa to prijímali pozitívne. Bolo náročné zbaviť sa titulu „prišelkyne“, keďže som nebola rodená Štiavničanka a ľudia tu len veľmi ťažko prijímali nové myšlienky. Chvíľu trvalo, kým som si vybudovala isté postavenie, ale keď

foto: Rumcajz, r. 1994,
zdroj: L. Lužina

som v roku 2007 odchádzala, 90 percent Štiavničanov vedelo, kto som. Poznali ma cez Rozprávkové lesy, Nočné Staré zámky, cez divadelné tábory, ktoré som takisto pätnásť rokov organizovala na Počúvadle, a ktoré prakticky spolu so ZUŠkou odchovali jednu generáciu divadelníkov. Poznali ma cez tvorivé dielne v umeleckom prednese, ktorého som bola vášnivou propagátorkou, cez podujatia v meste aj v okrese či kraji. Teším sa, že aj teraz, po toľkých rokoch, na mňa ľudia nezabudli a na prezentáciách mojich kníh stále stretávam známe tváre.

Ako vnímate dnešnú Štiavnicu z hľadiska kultúrneho života?

Štiavnica vždy mala a bude mať tzv. „genius loci“ a ten je tu prítomný, aj keď mení podoby. Súčasné kultúrne aktivity v Štiavnici sú odrazom nových možností, ktoré teraz existujú a ktoré sme my vtedy nemali. Zlepšilo sa priestorové vybavenie, technické možnosti a finančné prostriedky. Je tu podstatne viac subjektov, ktoré sa podieľajú na organizovaní kultúrnych podujatí a tie sú podstatne pestrejšie než kedysi. → 4

Jozef Oswald, Ivan Madara, Mikuláš Filus a Dušan Horák sa preslávili svojimi diaľkovými pochodmi. Našli by sa aj dnes takíto nadšenci? Viac sa o nich dočítate na 4. strane.

Foto: Pochod Banská Štiavnica – Praha, rok 1975, Zdroj: I. Madara

Diaľkové pochody

Športový život v Banskej
Štiavnici II.

V prílohe Almázia pokračujeme rozprávaním pána Ivana Madaru o jeho športových zážitkoch, tentokrát na tému diaľkových pochodov. Venoval sa im spolu s ďalšími tromi kamarátmi, Jozefom Osvaldom, Mikulášom Filusom a Dušanom Horákom.

Myšlienka začať s diaľkovými pochodmi vznikla približne v roku 1974 a definitívne sa pre ňu rozhodli po príhode, počas ktorej Ivan Madara zablúdil v lese na hríboch. Aby sa dostal domov musel prejsť pešo vyše 30 km. „V Štiavnici som žil len zopár rokov, a vtedy som okolie ešte tak dobre nepoznal. Zmýlil som si dolinu a našiel som sa až v Jablonočciach. Domov som prišiel okolo jednej v noci. Bol som strašne unavený. Hríby som len hodil na balkón a išiel som spať, pretože ráno som mal ísť do roboty. Okolo druhej – tretej v noci počujem buchot na dvere. Otvorím – a tam stáli moji kamaráti, s banskými lampášmi, opásaní lanami. Vybrali sa ma hľadať do hory, no pre istotu sa išli pozrieť, či už ná-

hodou nie som doma. Tak sme ešte do rána sedeli. Moja príhoda nám všetkým potvrdila, že sa diaľkovým pochodom chceme venovať, a tak sme začali trénovať. Vyberali sme si trasy v okolí Štiavnice. Bežná trasa viedla napríklad zo Štiavnice na Počúvadlo, odtiaľ na Baďan, ďalej na Hontianske Nemce a späť, čo spolu predstavovalo okolo 60 km.“

Prvý pochod zorganizovali hneď v tom istom roku na 30. výročie SNP. Trasa viedla od pamätníku na Dukle do Banskej Bystrice, celkovo prešli za štyri a pol dňa 350 km.

V roku 1975 nasledoval pri príležitosti 30. výročia oslobodenia pochod z Banskej Štiavnice do Prahy. Počas deviatich dní prešli 550 km.

Rok nato sa pešo vybrali na Majstrovstvá sveta v ľadovom hokeji v poľských Katoviciach. Išlo o vzdialenosť 365 km, ktorú tiež prekonal za štyri a pol dňa. „Zažili sme nádherné chvíle. Niesli sme tam zdravicu hokejového

foto: Výrez zo zakreslenej trasy „Pochodu vítazstva“ Banská Štiavnica – Praha, autor J. Osvald, r. 1975, zdroj: I. Madara

zväzu, boli sme oficiálne nahlásení a prijatí. Naším tútorom bol Gabo Zelenay, vtedajší rozhlasový a televízny športový redaktor. Československo sa na tomto podujatí stalo majstrom sveta, čo znásobilo výnimočnú atmosféru. Strávili sme tam takmer desať dní. Okrem našich, nás na stretnutia pozývali i hokejisti iných krajín – Fínska, Švédska... Počas finálového zápasu si nás naši hráči vzali do kabíny, kde sme získali ich podpisy. Okamžite ich od nás ľudia vonku chceli kúpiť a za dosť dobré peniaze. Samozrejme sme ich nepredali...“

Nasledovali ešte ďalšie pocho-

dy, napríklad v roku 1990 na Brezovú pod Bradlom, kedy Mohyľu M. R. Štefánika navštívil aj Václav Havel. Väčšina z pochodov bola úspešná alebo boli i také, ktoré sa z rôznych dôvodov neuskutočnili. Štvorica chodcov sa postupne dostala do povedomia ľudí. Písalo sa o nich v novinách, v mnohých obciach ich vítal miestny rozhlas, ľudia im mávali pri ceste... Uznanie bolo zaslúžené, pretože pochodom predchádzali pravidelné tréningy a príprava. Za jeden rok pri nich prešli okolo štyritisíc kilometrov na jedného.

Spracovala Zuzana Paškayová

Rozprávkové lesy

← 2 Viac možností prináša so sebou aj náročnejšieho diváka, čo zase logicky zvyšuje požiadavku vyššej kvality kultúrnych podujatí. V dobe, keď som sa ja podieľala na tvorbe kultúrnych aktivít v meste a regióne, bolo

všetko podstatne jednoduchšie. Nebola k dispozícii divadelná sála, tak sme hrali, kde sa dalo. Celá Štiavnica bola javiskom aj kulisou zároveň. Umelecké podhubie, ktoré tu bolo, postupne rástlo a silnelo a všetci jeho

účastníci s ním. Teším sa z toho, že nová mladá generácia prevzala žezlo, a že v mojich šlapajach kráčajú moji odchovanci, ktorí určite zanechajú istú stopu v kultúrnych dejinách mesta a aj inde.

Za rozhovor ďakuje Z. Paškayová

Oprava chyby

V prílohe Almázia z 2. 11. 2018 bol v článku „Náboženský život v Banskej Štiavnici“ chybný údaj – meno pána dekana Lukačoviča v nesprávnom tvare Lukačeviča, za čo sa dodatočne ospravedlňujem. Z. Paškayová

Almázia

Špeciálna príloha pri príležitosti kandidatúry Banskej Štiavnice na titul Mesto kultúry 2019. Zodpovedný redaktor: Z. Paškayová. Autor príspevkov: Z. Paškayová. Návrh designu: I. Palečková. Grafické spracovanie: M. Sisková. Vydavateľ: Mesto Banská Štiavnica. **Samostatne nepredajné.**

Hlavný partner
projektu

Tento projekt bol podporený z verejných zdrojov poskytnutých Fondom na podporu umenia. Príloha reprezentuje výlučne názor autorov a fond nezodpovedá za obsah publikácie.